

30 בדצמבר 2021

לכבוד
 יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט - ח"כ גלעד קריב
חברי ועדת החוקה, חוק ומשפט

שלום רב,

**הנדון: נייר עמדה לקראת דיון שיתקיים בנושא פייק ניוז והפגיעה בזכויות אדם: אתגרים
 ודרכי התמודדות בוועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת ביום 3 בינואר 2022**

לקראת ישיבת הוועדה שתתקיים ביום שני 3 בינואר 2022 בנושא: "פייק ניוז והפגיעה בזכויות אדם: אתגרים ודרכי התמודדות" אני מצרפת את נייר העמדה שלנו כדי להשלים את עיקרי הדוח בנושא, ואת ההצעות לתיקוני חקיקה להתמודדות עם הפייק ניוז, מתוך נקודת מוצא שתופעה זו מהווה איום ממשי על המשטר הדמוקרטי וזכויות האדם והאזרח במדינת ישראל. אני פונה אליכם/ן בבקשה לאמץ את המלצותינו כפי שהן מפורטות בנייר זה.

הדוח של מכון זולת "פייק ניוז והפגיעה בזכויות אדם: אתגרים ודרכי התמודדות", מציג ומאפיין שורה של זכויות אדם הנפגעות מהפצה מאסיבית של פייק ניוז, וכן מציע תיקונים לחקיקה קיימת במטרה לתת מענה חוקי ומיידי להתמודדות עם האתגר, תוך התבוננות ולימוד מהנעשה במדינות אחרות. פייק ניוז במסווה של תכנים חדשתיים גודש כיום את הרשתות החברתיות ומוצא לו מגן נוח בזכות הבסיסית לחופש הביטוי, שלכאורה אינה מבחינה בין אמת לשקר. הזכות הבסיסית לחופש ביטוי מנוצלת לרעה בשנים האחרונות באופן המאיים על זכויות אחרות כדלהלן:

- **הזכות לפרטיות:** זכות זו נשחקת משמעותית בשל היעדר בקרה על הפלטפורמות הדיגיטליות שמנצלות את היעדר השקיפות כדי לאסוף מידע רב, בקלות ובמהירות, ללא ידיעת המשתמשים.
- **הזכות לשוויון:** פגיעה בזכות זו באמצעות הפצה, לעיתים שיטתית, של מסרים ומידע כוזבים עד כדי סיכון חיים פוגעת בעיקר במיעוטים אתניים.
- **זכות הציבור לדעת:** זכות זו אינה מתמצה עוד רק בהבטחה של גישת הציבור לנתונים אלא גם בהקפדה על כך שהנתונים שהוא מקבל אינם בבחינת מידע כוזב.
- **זכות הציבור לבחירות חופשיות:** זכות זו נפגעת מהותית בעקבות הפצת מידע כוזב ומוכוון אישית, תוך ניצול נתוניו והעדפותיו של הבוחר כפי שנאספו קודם לכן. פרקטיקה זו הורסת את יסודותיה של השיטה הדמוקרטית.
- **הזכות לבריאות:** כאשר מידע, גם אם אמין ומקצועי, נשטף תחת גלי תיאוריות-קשר, הזכות לבריאות מתערערת. מצב זה מרחיק ציבורים שונים מקבלת טיפול רפואי מתאים ומוביל לאובדן חיים.

● **חופש העיתונות:** ערך יסודי זה ניצב בפני אתגרים מתמשכים בישראל ונמצא בסכנה גוברת לנוכח זמינותם הגדולה של מקורות מידע בלתי אמינים החותרים תחת יכולת העיתונות להיות כלב השמירה של הדמוקרטיה.

בישראל הידיעות הכוזבות פגעו, בין היתר, ביכולת של משרד הבריאות להתמודד עם מגפת הקורונה ולבלום את התפשטותה, ואף הובילו לאיומים על חייהם של עובדי מערכת הבריאות. בעיות אלה אינן ייחודיות למדינת ישראל. הידיעות הכוזבות על נגיף הקורונה והסיכונים בחיסונים נגדו גם פוגעים במאמצים העולמיים לעצור את התפשטות הנגיף, ובכך גם מעצימות את המשברים הפוליטיים והכלכליים, מערערות משטרים דמוקרטיים ומחזקות מגמות אוטוריטריות ומשטרים אוטוריטריים.

בנוסף, ראינו כיצד במדינת ישראל נעשה שימוש בידיעות כוזבות על ידי גורמים שונים, ואף מפלגות ומנהיגים פוליטיים, כדי להשפיע על תוצאות הבחירות לכנסת. כאמור, ישראל אינה שונה משאר העולם, ומדובר בתופעה עולמית.

מכון זולת מבקש להתמקד בשתי הצעות לשינויי חקיקה: בזכות לבריאות, ובזכות הציבור לבחירות חופשיות

כאמור, הדוח של מכון זולת בסוגיית הפייק ניוז מציג שורה של זכויות שנפגעות, אך בדיון בישיבה נבקש להתמקד בשתי זכויות – **הזכות לבריאות וזכות הציבור לבחירות חופשיות** – שהגנה עליהן היא עניין בוער בסדר היום הציבורי, ובהן נדרש טיפול חקיקתי שמעניק מענה מידי.

הצעת החוק נועדה כדי לעדכן ולחזק הוראות חוק קיימות לאכיפה כלפי המפיצים של פייק ניוז עצמם, ולהתאימן למאבק בתופעה של פייק ניוז, תוך התייחסות ורגישות לצורך להגן במקביל על חופש הביטוי. ההצעה אינה עוסקת באכיפה על פלטפורמות ההפצה ברשתות החברתיות, אשר ברור שנדרשת לגביהן חקיקה נפרדת וחדשה, בשל המורכבות והרגישויות הקשורות לחופש הביטוי ולצנזורה על רשת האינטרנט.

ההצעה גם אינה עוסקת בהפצת פייק ניוז בין אנשים פרטיים, שבה כבר עוסקות הוראות חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965 וחוק הגנת הפרטיות, תשמ"א-1981. ההצעה נועדה למלא את החסר בהתמודדות עם הפצה של פייק ניוז שמשליכה על הציבור בכללותו או על חלקים מהציבור.

ההצעה ממוקדת בהיבטים של תופעת הפייק ניוז שנראים הכי דחופים בשנים האחרונות, שהתאפיינו במשבר פוליטי ובריאותי (נגיף הקורונה). הכוונה להפצת פייק ניוז שעלולות לסכן את בריאות הציבור, הפצת פייק ניוז במטרה להפריע לקיום בחירות דמוקרטיות וחופשיות, הפצת פייק ניוז באמצעות זהות בדויה, אתרי אינטרנט שעיקר פעילותם בהפצת פייק ניוז וכן הפעילות של קבוצות שפועלות באופן מואגד או בלתי מואגד להפצת פייק ניוז.

הזכות לבריאות

הידיעות הכוזבות על נגיף הקורונה והסיכונים בחיסונים נגדו פוגעים במאמצים העולמיים לעצור את התפשטות הנגיף, ובכך גם מעצימים את המשברים הפוליטיים והכלכליים, מערערים משטרים דמוקרטיים ומחזקים מגמות אוטוריטריות ומשטרים אוטוריטריים. בישראל

הידיעות הכוזבות פגעו ביכולת של משרד הבריאות להתמודד עם מגפת הקורונה ולבלום את התפשטותה, ואף הובילו לאימים על חייהם של עובדי מערכת הבריאות.

מכון זולת מציע: לתקן את הוראת סעיף 159 לחוק העונשין, תשל"ז-1977, כך שתתייחס במפורש גם להפצת ידיעות כוזבות שעלולות לפגוע בבריאות הציבור.

זכות הציבור לבחירות חופשיות

ההצעה מסדירה בחקיקה את החלטות היו"רים של ועדת הבחירות המרכזית, השופטים (בדימוס) חנן מלצר ואליקים רובינשטיין, בעניין תחולת הוראות מרכזיות בחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959, גם על רשת האינטרנט (תב"כ 16/19 הבית היהודי ותב"כ 8/21 עו"ד שחר בן מאיר), ובכך משפרת את התאמת החוק למציאות בשנים האחרונות שבה חלק ניכר מתעמולת הבחירות מופץ באינטרנט, וכן תסדיר את הפיקוח עליה. ההצעה לא מהווה תיקון מקיף לחוק, כפי שהציעה הוועדה לבחינת חוק הבחירות בראשות הנשיאה בדימוס דורית ביניש, אלא ממוקדת בסוגיית הפייק ניוז.

לנוכח השימוש המסיבי בפייק ניוז, שנעשה בשנים האחרונות במערכות הבחירות בישראל ובמדינות אחרות על ידי מפלגות ומועמדים פוליטיים, ולצורך מניעת הפצת פייק ניוז במטרה להפריע לקיום בחירות דמוקרטיות וחופשיות.

מכון זולת מציע:

(א) לתקן את הוראת סעיף 126 לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969, ולהוסיף ברשימת העבירות בקשר לבחירות גם פרסום והפצה של ידיעות כוזבות, באינטרנט או בכל דרך אחרת;

(ב) מוצע לתקן את הוראות סעיף 10 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959, ולהחיל את חובות הגילוי והזיהוי הקבועות בסעיפים קטנים (א)(3) ו-(ב)(5), בשינויים המחויבים, גם על מודעות באינטרנט או בכל דרך אלקטרונית אחרת, לרבות מסרונים;

(ג) מוצע לתקן את חוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959, ולהוסיף שב-14 הימים שלפני הבחירות, לא תפורסם תעמולת בחירות באינטרנט או בכל דרך אלקטרונית אחרת, לרבות מסרונים, על ידי המפלגות או רשימות המועמדים, שלא בא עליה אישורו של יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית. מוצע שיושב ראש ועדת הבחירות המרכזית יהיה רשאי לסרב לתת אישור לפי סעיף זה או להתנות את מתן האישור בתנאים, בהתחשב, בין השאר, בשיקולים שתעמולת הבחירות תפר הוראה מהוראות חוק זה או את הוראת סעיף 126(7) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969. כמו-כן, מוצע שיושב ראש ועדת הבחירות המרכזית יוכל לשקול בהחלטתו גם את פילוחי והיקף האוכלוסייה להם מיועדת תעמולת הבחירות, אשר בחינתם משמעותית לנוכח הניסיון בשנים האחרונות לדכא או לעודד הצבעה בקרב קבוצות אוכלוסייה ספציפיות באמצעות הפצה סלקטיבית אליהן של חדשות כזב או מידע מטעה או חלקי.

לחילופין, מוצע לקבוע את סמכות יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית, כסמכות רשות, שנועדה להתמודדות עם מפלגה ומועמדים ספציפיים שחזרו והפיצו ידיעות כוזבות החל מ-90 ימים לפני יום הבחירות.

ד) מוצע לתקן את הוראת סעיף 13 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959, ולהוסיף הגדרה של "הפרעה בלתי הוגנת", שתכלול גם פרסום והפצה של ידיעות כוזבות, לרבות באינטרנט או בכל דרך אחרת;

ה) לתקן את הוראת סעיף 7 לחוק מימון מפלגות, תשל"ג-1973, ולהוסיף איסור על הוצאות בחירות במטרה לבצע הפרעה בלתי הוגנת כהגדרתה בסעיף 13 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959.

הצעות נוספות להתמודדות עם פייק ניוז:

כדי להתמודד עם התופעה של שימוש בזרות כוזבת ברשתות החברתיות במטרה להפיץ ידיעות כזב

מכון זולת מציע: לתקן את חוק העונשין, תשל"ז-1977, ולהוסיף עבירה של התחזות במטרה להפיץ ידיעות כוזבות כהגדרתן בסעיף 159 לחוק העונשין.

כדי להתמודד עם התופעה של אתרי אינטרנט שעיקר פעילותם בהפצת פייק ניוז

מכון זולת מציע: לתקן את הוראת סעיף 4ט(א) לחוק התקשורת (בזק ושידורים), תשמ"ב-1982, ולהוסיף בהגדרה של "תוכן פוגעני" ב"אתר באינטרנט שעיקרו תוכן פוגעני" גם אתר שעיקרו הפצת ידיעות כוזבות כהגדרתן בסעיף 159 לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

בשנים האחרונות ראינו ניסיונות חוזרים מצד קבוצות וגורמים פוליטיים בישראל, הפועלים באופן שיטתי ומכוון במטרה לייצר מניפולציה שמשפיעה על הבחירות – דבר המעמיד בסימן שאלה גדול את הבחירות החופשיות בישראל. כדי להתמודד עם הפעילות של קבוצות שפועלות באופן מואגד או בלתי מואגד להפצת חדשות כזב, **מכון זולת מציע:** לתקן את התוספת הראשונה לחוק מאבק בארגוני פשיעה, תשס"ג-2003, ולהוסיף בהגדרה של "ארגון פשיעה" גם חבר בני אדם, מואגד או בלתי מואגד, שפועל בתבנית מאורגנת, שיטתית ומתמשכת לביצוע עבירות של הפצת ידיעות כוזבות, ובפרט במטרה להפריע לסדרן התקין של הבחירות.

הצעת החוק מצורפת כנספח.

אני קוראת ליו"ר הועדה ולחבריה לאמץ את הצעת החוק של מכון זולת להתמודדות עם פייק ניוז במטרה לשמור על אופיה הדמוקרטי של מדינת ישראל ועל זכויות האדם והאזרח.

בברכה,

עינת עובדיה

מנכ"לית מכון זולת לשוויון וזכויות אדם

ייעוץ משפטי וחקיקה: עו"ד איתי מק